

Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 30 жылдығына арналған «Сейфуллин оқулары – 17: «Қазіргі аграрлық ғылым: цифрлық трансформация» атты халықаралық ғылыми – тәжірибелік конференцияға материалдар = Материалы международной научно – теоретической конференции «Сейфуллинские чтения – 17: «Современная аграрная наука: цифровая трансформация», посвященной 30 – летию Независимости Республики Казахстан.- 2021.- Т.1, Ч.4 - С. 79-82

КЕҢЕСТІК ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚОҒАМДЫҚ ҒИМАРАТТАРЫНЫҢ ИНТЕРЬЕР ДИЗАЙНЫ

Хамитов С.Х.

Еліміздің даму тарихында айтарлықтай үлкен өзгерістер патша дәуірінде, әсіресе ХІХ ғасырда Республикада орыстандыру белең алуымен басталады. Дәстүрлі киіз үйдің дизайн интерьері басты назарда зерттеліп, қазіргі таңға дейін зерттеушілер арасында үлкен қызығушылыққа ие. Сонымен қатар, интерьер дизайнда зерттеу аймағы ретінде - Қоғамдық ғимараттар аймақтық тарихи дамуымен соңғы екі жүз жылдықта мамандар назарында. Қазақстанда «Интерьер дизайны» және «Сәулет дизайны» мамандарына деген сұраныс Тәуелсіздік кезеңінен бастау алды. Әлемдік сәулет-құрылыс саласындағы өзгерістер мен даму барысы Қазақстан жоғарғы оқу орындарында архитектура, дизайн, құрылыс салаларында мамандар даярлайтын факультеттер мен курстар ашылуына бастама болды.

Дегенімен, қоғамдық сәулет ғимараттары Республика аясында толықтай даму кезеңін зерттеу біршама қиындықтар туғызады, оған мысал, қайта жаңарту, жаңа құрылыс кешендерін біріктіру, қосымша қабаттар салу секілді физикалық өзгерістер кедергі келтіреді. Біз зерттеу нысаны ретінде Тәуелсіздік кезеңіндегі Республика сәулет өнерін назарға алдық.

Сонымен он сегізінші – он тоғызыншы ғасырлар шамасында орыс қоныстанушылары мен әскери құрылысшылардың қатысуымен Қазақстанның батыс және солтүстік өңірлерінде қоғамдық ғимараттар салына бастады. Гурьев, Повладар, Петропавлск, Семей, Ақтөбе, Өскемен, Верный қалаларында айырбас алаңдары, сауда дүкендері, қоғамдық қабылдау бөлімдері, оқу орындары, ауруханалар салынды. Верныйда Офицерлер үйі секілді мәдени ғимараттар пайда бола бастады.

Орыс мәдениетінің аралас болуымен европалық дәстүрлер аймақта айтарлықтай орын алды. Сонымен қатар, Верныйдағы әйелдер мен ерлер гимназиясының маңызы зор болды, себебі, ол сол кезеңдегі нақты функционалдық сұраныс бойынша салынған қоғамдық құрылыс болып есептелінді. Он тоғызыншы ғасырдың соңына қарай, сәулет кеңістігіне сай функционалдық талаптар пайда бола бастады.

Мысал ретінде, оқу корпустары эстетикалық әдемі ғана емес, білім мен тәрбие алу үшін бар жағдайлар жасалынған, қолайлы да жағымды болуы тиіс.

Қазақстан қала құрылысшылары он тоғызыншы – жиырмамыншы ғасырлардағы европалық классикалық сәулет стильдік принциптерін қолданған. Бірақ, қазақстандық сәулет өнерінің дамуында айтарлықтай үлкен із қалдырған – кеңес дәуірінің ғимараттары.

Дәуірлің жаңа революциялық идеяларының логикасына сәйкес, сәулет формаларының ішкі функционалдық мазмұнына сәйкестігі мен жаңа сындарлы шешімі басты талап болды. 1920-1930 жылдардың басындағы конструктивизм бірқатар жаңа композициялық тәсілдерді тудырды. Біршама ықшам көлемнен бас тарту және үй-жайлар функциясы бойынша біріктірілген жеке ғимараттарға дифференцияға көшу, сондай-ақ осы бөлек ғимараттарды біртұтас бүтіндікке біріктіруге ұмтылыс арта түсті.

Ғимараттың жалпы орналасуының ассиметриясы ішкі кеңістіктің ассиметриялық ырғағында да көрінеді, ұзын дәліздер кеңселер мен залдар әр түрлі бағытқа апарады. Бұл кеңістіктегі қозғалыстың өзі осы кеңістіктің ішінде жеткілікті уақыт болған адамдар үшін әрдайым түсінікті және түсінікті бола бермейді, яғни әр түрлі кеңістіктер арасындағы байланыстардың логикасын түсіну қиын, дегенмен тұтастай алғанда таныс дәліз-кабинет жоспарлау жүйесі. Сонымен қатар, бұл конструктивизмнің бағдарламалық ұрандарының бірі, мұнда қозғалыс кестесін мұқият ойластыру көмегімен конструктивистер ғимараттың жеке бөліктерін біртұтас етіп біріктіруге тырысты. Конструктивистердің тағы бір композициялық әдістері инсоляция мен жарықтандыру мәселелерін шешуге арналған таспа терезелері болды. Шынында да, көптеген жағдайларда жарықтандыру мәселелері сәтті шешіледі, рекреациялар функционалды түрде баспалдақ аландарының рөлін атқарады деп айтуға болады. Осылайша, конструктивистер ғимараттың жеке бөліктерінің өзара байланысын мұқият ойластырылған қозғалыс кестесі негізінде ұйымдастыруға тырысты, бірақ іс жүзінде бұл әрдайым сұраныстарға сәйкес келе бермеді. Кеңес сәулет өнерінің тарихынан белгілі болғандай, стильдік ізденістердегі өзгерістер XX ғасырдың ортасында көрсетілген. 1950 жылдардың ортасынан бастап кеңестік сәулетшілер мен құрылысшылар заманауи сәулеттің «өнеркәсіптік тілін» игере бастады. Бірақ өткен ғасырдың 70-ші жылдарының аяғы мен 80-ші жылдардың басында өнеркәсіптік тұрғын үй құрылысының экспрессивті палитрасы салыстырмалы түрде кеңейіп, көркемдік мәселелер қайтадан өзекті болды. Қалаларда «жетілдірілген жоспарлау» деп аталатын нысандар пайда болады, бірақ өте шектеулі масштабта. Жалпы алғанда, экспрессивтік форманы іздеу, архитектуралық келбетті даралау архитектуралық кескіннің жетпісінші және сексенінші жылдардың басында өзекті мәселелеріне айналды. Сол кездегі теориялық еңбектерде неғұрлым икемді зауыттық технологияны құрудың, ландшафтты ұтымды пайдаланудың, қала құрылымының стилистикалық контекстінің және ең алдымен қолданыстағы сәулет ескерткіштерінің, жергілікті және ұлттық сипаттамалардың маңыздылығы атап өтілген. Сонымен, талаптарға реакция ретінде көркем тіл мәнерлі бола бастайды, геометрияланған форма пластикалық тұрғыдан күрделене түседі, архитектуралық детальдар

композициялық түрде баса айтылады, түс белсенді қолданылады, жаңа мен ескі архитектура арасында стилистикалық диалог пайда болады [2].

Асимметрия, силуэт, көп масштабты элементтер, пішіндерді нақтылау бұл кеуектің архитектурасындағы пласлизм деп аталатын жұмыстардағы құралдар. Сәулетшілер «пластикалық байлық» арқылы өзін-өзі көрсетуге тырысады. Қазір құрылымдардың жалпы массасынан ерекшелене бастаған архитектуралық бөлшектерге көп көңіл бөлінеді: ол үлкенірек, массивтірек болады. Бөлікпен бірге ол қабырға массасы мен жазықтығына ие болады. Егер 60-шы жылдары жақтаудың бағаналары қоршау құрылымдарының артында орналасса, сол арқылы қасбеттің, панельдердің, витраждардың, күн сәулесінен қорғайтын элементтердің жеңілдігіне баса назар аударылса, енді олар мықты тіректерге айналады. архитектуралық және көркемдік шешімдердің шешуші тақырыбы болып табылмайды. Осы кезеңде неоклассицизм классикалық модельдермен жалпыланған ассоциацияларды қолдана отырып, қоғамдық және әкімшілік құрылымдардың құрылысында айқын көрінеді, мұнда репрезентативтілік көркемдік бейнеге енеді. Сонымен, Кеңестік Қазақстанда қалалар мен қала типтес елді мекендердің салынуы мемлекеттік, әкімшілік, білім беру және медициналық мекемелермен қатар мәдени мақсаттағы қоғамдық ғимараттардың жаңа типтері басталған қоғамдық типтегі ғимараттар санының көбеюіне алып келді. тұрғызу керек. Мысалы, дәстүрлі театрлардан басқа мәдениет үйлері деп аталатындар пайда болды.

Кеңестік дәуірдегі интерьер дизайны, біз жоғарыда атап өткендей, кеңестік сәулет өнері бастан кешірген барлық стилистикалық бағыттарға сай келді. Конструктивизмнен кейінгі кеңестік кезеңдегі постмодерндік эксперименттерге дейін. Алайда, жалпы алғанда, минимализм рухы басым болды, негізінен кеңестік өмір салтының жалпы сипатын анықтады. Егер ХХ ғасырдың 50-ші және 60-шы жылдарының интерьерлерінде сталиндік империя архитектурасының мөрі болған болса, онда ішкі жиһаздар көбінесе ғасырдың басында пайда болған дизайнға сәйкес келді. Сол 70-80 жылдары елдің сәулет өнерінде бұрынғы тәжірибеден айтарлықтай өзгеше нысандар пайда болды.

Өздеріңіз білетіндей, архитектуралық дизайндағы функционалдық міндеттер модернизм дәуірінен бастап басым бола бастады, ал архитектурадағы стилистикалық бағыт «функционализм» деп аталды. Осыған қарамастан, форманың эстетикасы әрдайым дизайнның ажырамас бөлігі болып қала берді және бұл жағдайда «күш, пайда, сұлулық» ұғымы өзектілігін жоғалтқан жоқ. Кешегі кеңестік кезеңдегі Қазақстанның архитектурасында объектінің функционалдық мақсаты талаптарына максималды жуықтау байқалады.

Ішкі кеңістікті ұйымдастыру және интерьерді толық архитектуралық композиция ретінде қалыптастыру міндеттері осы кеңестік туындайтын талаптарға тең келе алмайды. Ішкі кеңістік пен оның интерьеріне қойылатын практикалық, эстетикалық және рухани талаптармен бірлікте туындайды және дамиды. Көркем түсінік үйлесімділікке ұмтылыс ретінде дамиды [3].

Сонымен, қазіргі уақытта бүкіл әлемдегідей қазіргі Қазақстанда архитектуралық-көркемдік қызмет саласына үлкен қызығушылық бар. Өнер

саласындағы көптеген мамандықтардың ішінде сәулетші, суретші, дизайнер мамандығы ең перспективалы және танымал болып саналады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Матвеева Л. Здание Дома правительства // В кн.: Памятники истории и культуры Алматы. Каталог документов Управления архивами и документацией и ЦГА г. Алматы. – Алматы: Онер, 2003. – С. 60-61.
2. Saeid Altajer, Ghazaleh Molavi Nojoumi // Privacy at home: Analysis of behavioral patterns in the spatial configuration of traditional and modern houses in the city of Hamedan based on the notion of space syntax // Frontiers of architectural research // Volume 5, Issue 3, September 2016, Pages 341–352
3. Свод памятников истории и культуры г. Алматы / гл. ред. Б.Г. Аяган. – Алматы: ТОО «Казак энциклопедиясы», 2006. – 360 с.
4. Кабылов Д.Б. Геометрическая гармонизация как основа художественного формирования интерьера // Вестник ПГУ научн. журн. Гос. Универ. им. С. Торайгырова. – Павлодар, 2016. – №3. – С. 9-17.

Ғылыми жетекшісі: п.ғ.к., аға оқытушы Еспенбетов Б.Ж.